Saaja: Keskkonnaministeerium

Teema: Loode-Eesti meretuulepargi keskkonnamõju hindamise aruande avalikustamine (10.02.2017 15:30:35 nr. 7-12/17/902-2)

Kuupäev: 15. märts 2017

Käesolevaga avaldan oma täiendavat arvamust Loode-Eesti meretuulepargi keskkonnamõju hindamise aruandele ja selle avalikustamisele.

Olles teemaga seotud aastast 2009, soovin kõigepealt kinnitada, et **jään oma seni avaldatud seisukohtade juurde**.

Teiseks. Problemaatikat, mida käsitleb põhjalikult MTÜ **Hiiu Tuul**e kiri ning millel peatub **Emmaste valla volikogu** kiri, ma ei hakka üle kordama. Mu peamine rahulolematus planeerimisprotsessiga on soetud Eesti Vabariigi kodanike aja raiskamisega ning väärt ajaga kodanikud on kahtlemata ka ministeeriumi töötajad. Piirdun rõhutamisega, et **olen neis kirjades toodud seisukohtadega ühel nõul**.

Tooksin seega välja veel rõhuasetusi, mis puudutavad mind isiklikult eriti sügavalt.

Seega, **kolmandaks**. Kõige olulisem küsimus Loode-Eesti meretuuleparkide juures on minu jaoks **sõjalis-strateegiline**. Nelja Energia ei ole teatavasti ettevõte iseeneses. Tema enamusosanik on tuntud börsifirma Norras. Kui olete end kurssi viinud Kapo aastaraamatus 2008. aastast nimetatud ühe teise firma taustade ja isikutega ning viimaste ammuste ja tänaste huvide ja tänaste firmadega, siis ei pea te olema vandenõuteoreetik, et näha, et tegu on hoopis suurema ja kaugemale ulatuva projektiga kui see, mida taotleb praegu Nelja Energia või tema Norra emaettevõte. Ilmselgelt on tegu olulisema mõjuga objektiga kui Rail Baltic. Võiksin sellel peatuda pikalt, kuid see kohustus lasub dokumendi koostajatel. Sõjalis-strateegiline küsimustik on leidnud dokumendis ebapiisavat käsitlust.

Neljandaks. Juhin tähelepanu, et **Hiiumaa on biosfäärikaitseala**. See tähendab, et **looduse kontekstis on kaitse all ka inimene**. Mis viib meid rea teemadeni. Võiks alustada Hiiumaa hüdrogeoloogia juurest. Kahetsusväärselt on peatükis 3.1.1. ainult kirjeldused ja ainult arendatavate alade kohta, mitte aga alade kohta, kus elavad inimesed, kelleni võib jõuda mõju, mis kipub kaasnema kirjeldatud karbonaatsete kivimitega suurte distantside tagant. Karsti toimimise kohta Hiiumaal on intensiivpõllumajanduse päevilt piisavalt teadmisi, et teada, mida peaks hakkama uurima, et tuvastada võimalikud mõjud läbivalt karstunud Hiiumaa veehorisontidele.

Viiendaks. Jäädes inimese kui biosfääri alal kaitse all oleva liigi juurde. **Kogu dokumendis ei ole kusagil käsitletud juba tänaseks tekitatud tervisekahjustusi.** Kuuldav müra ja visuaalne reostus on infomüra oluliste terviseprobleemide teema summutamiseks. Suur osa Hiiumaa elanikest loodetavasti ei näe päeva, kui kõnealused plaanid realiseeruvad. Küll aga on juba 2008. aastast saadik elanikkond pidanud taluma tohutut stressi. Inimesed, kes mäletavad põllumajanduse mõju elukeskkonnale ja on teadlikud, kui äärmiselt haavatava looduskeskkonnaga on tegu, kardavad. Isiklikult olen pinnasevee liikumise tööstusliku muutmise tagajärjel kaotanud kõik oma hooned. Olgugi, et olen akadeemilise taustaga inimene, ei pea seda olema, et taibata, et selle projekti puhul on näha oluliselt suuremat keskkonnamõju. Arvestades Hiiumaa sõjalis-strateegilist asukohta ning huve, mis on sajandeid olnud temaga seotud, on näha otsest ohtu omariiklusele – see väljendub stressiga seotud tervisehäiretes. Nii

palju hirmudest. Teine faktor on tööpinge. Kõik need aastad on tulnud ohverdada isiklik elu, karjäär, äri, et olla pidevalt valmis lugema absoluutselt ebahuvitavaid, vastumeelseid ja kõigele olulisele ohtlikke dokumente ning neile reageerima kirjalikult ja tähtajaks, on tulnud vaevaga teenitud raha annetada kohtuveskitele ja seda kõike vähese lootusega oma põliskodu hävingust päästa. Ma ei räägi ammugi ainult enda eest. Ma pole ainus, kes sattus vähiravile. On ka muid hirmsaid stressiga seotud haigusi liikvel. Üks inimene tunnistas mulle mõned nädalad tagasi isegi seda, et võitleb selle tuulepargi ohu pärast enesetapumõtetega. Niipalju haigustest. Siis ühiskondlikud arengud. Mu enda külast, kus on ca 15 elanikku, on sellega seoses kadunud töökohti, on ära kolinud noori peresid. Lähedastega on seotud noori peresid, kes on teinud valiku elama minna hoopis Lõuna-Eestisse. See väljendub ka majanduse arengus, ühiskonna absorbeerimisvõimes üldiselt. Veel üks teema selle juures on kinnisvara väärtus. Kodusse investeeritakse siin alati rohkem kui kinnisvarana edasi saab müüa. See tähendab, et tuulepargi OHT, rõhutan, mitte park, vaid selle tulemise OHT, mitte üksi ei vähenda kinnisvara väärtust, vaid kinnisvarana maksabki kodu siin palju vähem kui kodu väärtus on kasvõi ainult sisse pandud eurodes. Rääkimata emotsionaalsest väärtusest. Kodu on tänases hävimisohus mõistlik rajadagi mujale.
1. märtsist 2017, st käesoleval aastal on Hollandi kohturingkonnast Noord-Nederland kohtulahend, et energiafirma peab stressi, mitte-materiaalset kahju, kannatanutele maksma kuni kolmkümmend tuhat eurot kompensatsiooni. See eeldab muidugi, et mitte-materiaalse kahju tõenduseks tuleb panna igal elanikul võtta advokaat ja panna kokku toimik, mis ei saa igaühele siin Hiiumaal olla jõukohane. Ma isiklikult leian, et 30 000 ei kompenseeriks mulle seni kannatatud mitte-materiaalsest kahjust kuigi palju. Mul on, tõsi, ka suured materiaalsed kahjud, seoses saamata jäänud ärikasumiga, kuna olen oma aja ja energia pidanud ohverdama nende plaanide menetlemisega seotud tegevustele. **Juba kannatatud tervise ja ühiskondlikud inimlikud kahjud on selles KMH-s käsitlemata, olgugi, et neid on täiesti võimalik uurida. Peaks uurima.**

Peatun tervise valdkonnas ka kaugusel **12 km rannast**. Arendaja peab seda võrreldes teiste parkidega plussiks, odavam. Tsiviliseeritud riikides olevat kaugus keskmiselt 33 km, Hollandis, mida mina paremini tunnen, räägitakse ikkagi juba kaugusest saartest ca 50 km. Olen ka otse küsinud, et kui tahetakse olla nii kangesti rohelised, et miks siis mängitakse tohutute kadudega liinides, selle asemele et teha elektrijaam tarbija juurde näiteks Lasnamäe nõlvale, kus on suurepärased tuuleolud ja rahuldav pinnas samuti. Vastus oli kohe varrukast võtta: rahvast rohkem, võimalik vastuseis suurem. Miks peaksime meie, kes me elame sõjaliselt strateegilises piirkonnas ja hoiame elu maal ja silmi lahti, tahtma selle peale veel Eesti kodanikud olla, kui meie tervisesse niimoodi suhtutakse?

Kuuendaks. Turismist.
Mind on ikka rabanud, kuivõrd vähe ütleb turismi kohta Hiiumaa majandusülevaade. Majandusülevaates kajastub majutus ja toitlustus. **Sellises raha eest majutuses ja väljas söömise mõttes toitlustuses kajastub aga mõni tühine protsent Hiiumaa külalistest**. Tõsi, palju külalisi seostub majutust ja toitlustust pakkuvate ettevõtete reklaamiga, kuid kasusaajaid on kordades rohkem. Hiiumaa elanikkond mitmekordistub suvel. Need inimesed on teistel külas, telgivad, ostavad oma toidu poest, tangivad kütust ja hoiavad ülal praamiliiklust, kuid ei kajastu majandusülevaates turismi all. Ja **see segment tuleb siia Hiiumaa pärast nii nagu see on tänase looduskeskkonnana**. Olgu kohe rõhutatud, et rumalad märkused müranormidest ja linnamürast ja meremühast ja metsakohinast on ärritavad. Esiteks, **müranormid on tööstuspiirkonda jaoks, nende kohaldamine ürgloodusesse on sobimatu.** Oma trepilt kuulen ma inimeste vahelise jutu sisu 200 m kauguselt; seltskonnas ei kuule ma seda selja tagantki. Teiseks, inimene reageerib loodushäältele hoopis teisiti kui tehnilisele helile. Kolmandaks, kuuldav heli B-detsibellide oma - on siililegi selge - ei ole ohtlik, kui just ei ole rock-kontserdil kõlari ees. Ohtlik on kuuldamatu vibratsioon, mis praktiliselt ei sumbugi. **Inimesed, kes**

tulevad kümnete tuhandete kaupa ja tihti tuhandete kilomeetrite kauguselt maailmas unikaalsele saarele, tulevad puutumatu looduskeskkonna pärast.
Hiiumaa turismi probleem on, et seda pole suudetud süsteemselt arendada. Miks? Mis minusse puutub, siis aeg ja energia on läinud elementaarse kapitali säilitamiseks – võitluseks tuuleparkidega. Käin praegu rannikuala turismiettevõtja täiendkoolitusel. Tegime ringküsitluse: keegi ei müü oma majutust ega toitu ega seepi ega muuseumi selle enda pärast, et Tallinnast või Londonist tulevad sellepärast kohale. Kõik hääletavad Hiiumaa kui imelise looduskeskkonnaga kaasa. Põhivõrgu tuleks Hiimaale on turismi lõpp, sest vallandab tööstuspiirkonna arendamise. Kurikuulsat ringtoidet on vaja ainult tuuleparkidel; Hiiumaa elektriküsimuste lahendamiseks on vähemalt kaks soodsamat võimalust. Turismi arendamisel on Hiiumaal tohutu potentsiaal – kuid seda üheselt vaid ürglooduse keskses vallas.

Turismiöökohtadest. Oli ju ka 9. märtsi koosolekul Tallinnas jutuks, et juba ainuüksi allveeturism madalikel vrakkide ümber loob rohkem töökohti kui need üksikud tervist kahjustavad töökohad, mida võiks pakkuda tuulepark. Minu turist on otse välja öelnud, et ta tahab siia tulla, sest siin pole neid õudseid tuuleparke, mida ülejäänud Euroopas peab taluma. Ta tuleb 2000 km kauguselt. Ma isiklikult ei teeks niivõrd numbrit visuaalsetest küsimustes – need on arendaja tõmbenumber tuulepargi tõsistelt ohtudelt jutu eemale viimiseks ja vastu olijate naeruvääristamiseks. Turist aga laseb tõesti end ka visuaalist häirida. Turismi töökoht on reaalne keskmisele hiidlasele; turism toob kaasa palju kaudseid töökohti.

Turismiga seoses on mul veel üks **küsimus**. Kuulsin, et 9. veebruari avalikult arutelul Tallinnas oli figureerinud üks noor naiserahvas, kes oli oma repliigi, et tuulepark võivat kasu tuua turismile, ära öelnud ja lahkunud nagu talle oleks selle eest maksnud. Ükski normintellektiga inimene, kes on otseselt kokku puutunud turismiga Hiiumaa (mina isiklikult 10 aastat), ei saa oletada, et tuulepargil võib turismile midagi positiivset siin pakkuda olla. **Palun saatke mulle selle naisterahva nimi, küla, kus ta Hiiumaal elab ja aastad, millal ning valdkond, kus ta Hiiumaa turismis täpselt töötanud on!**

Et Hiiumaad võiks **turundada rohelise energia saarena?** Lubage pihku naerda! Esiteks ei ole tegu rohelise energiaga. Meie hulgas on inimesi, kes tahavad säilitada Hiiumaad kui maailma erakordset looduspärli igal juhul. Mina isiklikult olen valmis oma kodu ohverdama, kui kellelgi sellest kasu on. Kui kellelgi arendajatest oleks nende 9 aasta jooksul, mis mina olen olnud seotud võitlusega tuuleveskitega, mulle esitada arvandmed selle kohta, et tegu on rohelise energiaga, oleksin loobunud vastupanuvõitlusest. Neid ilmselt ei ole neid numbreid. Martin Kruus isiklikult on mulle selle küsimuse peale suuliselt vastanud, et tuugeni materjalide tootmiseks kulunud energiat *summa summarum* bilanssi ei arvestata. Me **räägime siin ikkagi keskkonnamõjust, mis on pöördumatu – siin ei saa rääkida taastuvenergeetikast. Giid võib ´moodi panna´, aga giid ei valeta.** Kui Hiiumaale tulevad tuulepargid, ei saa rääkida rohelise energia saarest. Küll aga oleks seda saanud, kui siia oleks tulnud jaapanlaste kombijaamad, mille kaudsed töökohad oleksid ulatunud 600-ni ja mis oleks saanud Hiiumaa energeetiliselt sõltumatuks teha, pealegi metsad korda, sest oleks tarvitanud vähevääruslikku puitu, mis täna puisniitude lageraiel kõik maha jääb. Jaapanlased aga olevat loobunud tuulepargi arendajate huvide tõttu, sest ei taha investeerida konfliktaladele. Jääb mulje tõesti, et inimene, kes on kirjutanud dokumenti turismiküsimustest, ei ole Hiiumaal alaliselt elanud ja on lihtsalt informeerimata. **Hiiumaa tursimi potentsiaal on kõik puutumata looduse eksklusiivsete ökosüsteemiteenuste vallas.**

Seitsmendaks.
Kirjutan veel kui Eesti meremuuseumi giid. Jäi silma, **et Eesti meremuuseumi ainsatki meiliaadressi ei olnud avaliku väljapaneku teate saanud isikute aadressreal**. Linkovi madal kui Hiiu madal ja madalad

laiemalt on vast Eesti olulisim laevade surnuaed, suuremalt jaolt läbi uurimata. Saan aru, et allveeturismi seisukohalt on küsimus juba ministeeriumi ette tõstatatud, aga **ajalooteaduslikust seisukohast ei saa see asi jääda KMH-st välja**.

Kaheksandaks
Ma ei leia kusagilt mõju käsitlust **rannajoonele**. Loodan, et olete kursis Lehtma sadama kai ehituse tagajärgedega. Kui jah, siis viige dokumenti palun sisse analoogilise mõju analüüs tuuleparkidelt. Kui ei, viige end kurssi ja tehke see mõjuanalüüs.

Üheksandaks
Endiselt biosfäärikaitsealast kui looduskaitsealast, milles inimene on ka kaitse all. **Nn ´paindlikud koostöömehhanismid´**. Teame, eks, et tegu on saastekvootide kaubandusega. Eesti on oma nn taastuvenergia eesmärgid saavutanud. Olgugi, et hiidlasteni pole jõudnud andmeid, et tegu oleks taastuvenergeetikaga, on fakt, et sinna valdkonda kõnealused tuulepargid praegu liigitatakse. Täna on Hollandis valimised. Veel eile olid lõppdebatid ja praegune peaminister Mark Rutte mõistis teravalt hukka teiste – vähem vastupanuvõimeliste piirkondade – elanike elukeskkonna ohverdamise selleks, et toota endale vajalikku kvooti**. Tsiviliseeritud riik mõtleb enda ja teiste peale, meie ei suuda mõelda endagi peale** – saaks aga sandikopikad Manhattani või Brasiilia eest kätte. Pealegi, need, kes reaalselt kannatavad, ei näe ju seda raha. Elanikele pakutakse ju kokku mingit summat, millel on kuus nulli taga – ehk mingit väikest hoonet. Nimetati summat € 421 220,16 viie väikese pargi eest ei tea mitme aasta peale. Käisin eile siin ühe soome turismiettevõtja juures ja nimetasin talle neid suurusjärke – ta pidi end kringliks naerma, kui see oleks vaid naljakas… Vähim, mida te saate teha, on see nn paindlik koostöömehhanism lahti kirjutada, mitte eufemisme kasutada, kui tegu on oma rahva kannatuste müümisega välismaa fossiilkütustega tossutajatele.

Kümnendaks
Milleks on vaja nn leevendusmeetmeid? Miks peaks leevendama õnnelikku lapsepõlve, head abielu, maitsvat ja tervislikku toitu, sooja hea ventilatsiooniga tuba, kõrget haridust, konkurentsivõimelist töökogemust? **Leevendada tuleb asju, mis on iseenesest halvad!** Kui juba tuleb jutt leevendusmeetmetest, siis saab ju igaüks aru, et asi ei ole õige. Kahaneva rahva-arvuga Euroopa ei pea taluma energiatootmise plahvatuslikku kasvu, seda enam, et ei ole ette näha, et fossiilkütuste kulu kuidagi selle abil väheneks, mitu korda seda ka ei küsiks. Seda energiat ei ole vaja kellelgi laristada, miks seda peaks tootma? Kui mitte välja arvata need töökohad noortele eesti meestele, mis täna on tehtud selle projekti puššimiseks. Me ei tohiks Eestis teha asju, mis on iseenesest halvad.

Lõpetuseks
Jäi teravalt kõrva kriipima 8. märtsil Kärdlas välja öeldu, et avaliku arutelu ja väljapaneku **kord on tavapärane. Peaks olema seaduspärane**, kui minu käest küsida, aga on tavapärane. Ehk siis, kes maksab, tellib muusika. Ja tavapärane ka selles mõtte, et arutelu on korraldatud suures osas tööajal, et koosolekule ei saaks projekti vastaste hulgast tulla kedagi peale penskarite ja päevavaraste. Jumal tänatud, mõni saab oma tööaega ka reguleerida. Kirjad ettepanekute ja vastuväidetega polnud veel laekunud, rääkimata, et neile antud vastused oleksid koosolekule kaasa võtta olnud. Samuti ei olnud aega rahulikult ära kuulata KÕIKI küsimusi ja neile vastata. Tavapärane oli ka see, et kodanikke, kes on suurt vaeva näinud mitte-erialaste teadmiste kogumistega, naeruvääristatakse, katkestatakse jne. Tavapärane oli see, et inimesed, kes on väga palju juba kannatanud üksikute noorte rahaahnete meesterahvaste egoistliku tegevuse all, peavad kannatama pool tundi või rohkemgi nende kodu lõhkuva tegevuse ülistamist kuulates. Ja siis minnakse – kujutage vaid – praami peale ja jäetakse maha inimesed, kes on olnud sunnitud andma aastaid oma pere- ja tööelust, et selle mitte kellegi poolt

saarele oodatud projekti vastu võidelda… Me ei taha ju mitte midagi enamat kui kaitsta meie planeedi looduskeskkonda ja Eesti omariiklust. **Miks keegi peaks peale selliseid tavasid veel tahtma olla Eesti kodanik? See ei ole retooriline küsimus.** Te olete ministeeriumi töötaja. Mina olen töötanud ainult välisministeeriumis ja mul on meeles, kui hoolega seal vaadati, et ei rikuks mingit reeglit ja saaks olla kodanikele kasuks. Poolteist kuud tagasi viibisin ühel tuulepargi planeeringu kohtuistungil. Jurist sai kohtunikult 45 minutit aega, et vuristada ette lühikokkuvõte maavalitsuse poolsetest seaduserikkumistest. Mis projektid need sellised on, mille puhul ametnik kardab seadust mitte rikkuda? Ma saan aru - ka teie nahk ei ole turvaline, kui julgete astuda arendaja plaanidele vastu. Mul lihtkodanikunagi on teada kaks kuritegelikku episoodi. Ma ei peatu sellel, sest uurimine on veel kaugel süüdimõistmisest, kuid tean, et tegu ei ole firmaga, kes valiks tingimata moraalsed ja seaduslikud võtted oma tahtmise saamiseks. Tavapärane on ka süüdistada kodanikke faktide väänamises – tõhus propagandatrikk: süüdistada enda tegudes teist, siis tuled võitjana välja. Väidan, et ega ei pruugi tulla küll. Siiski tahaksin uskuda õigusriiki ja kinnitan omast kogemusest, et teha ei tule mitte kergeid, vaid õigeid asju.
Soovin keskkonnaministeeriumile selles osas palju sirgeselgsus, tarkust ja julgust!

Lugupidamisega,
/allkirjastatud digitaalselt/

Kristi Ugam

Leisu küla elanik
turismiettevõtja
Agapäeotsa seltsi juhatuse liige
Emmaste vallavolikogu liige

Lisa 1: Loosungid 8. märtsi avaliku arutelu eelsel tuuleparkide vastasel piketil Kärdlas.